

ΑΝΩ ΠΩΓΩΝΙ ΣΤΙΣ ΒΔ ΕΣΧΑΤΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η πρώτη μας προσέγγιση με το Άνω Πωγώνι ήταν κάπως ανορθόδοξη.

Αντί ν' ακολουθήσουμε το ασφάλτινο οδικό δίκτυο, φτάσαμε στον τόπο μέσα από δασικούς δρόμους και βουνά. Στην

πραγματικότητα το Πωγώνι μας προέκυψε τυχαία, αφού βασικός μας προορισμός ήταν ο οικισμός του ... Πωγωνίσκου.

Ποιος είναι όμως ο Πωγωνίσκος; Ένας μικρός και αθέατος οικισμός στις δυτικές εσχατιές του Δήμου Κόνιτσας, χαμένος μέσα στα βουνά. Μόνον συμπτωματικά μπορεί κάποιος να βρεθεί στον Πωγωνίσκο, αφού το τουριστικό ενδιαφέρον της περιοχής τελειώνει στη φημισμένη Βυζαντινή Μονή του **Μολυβδοσκεπάστου** και, λίγο ψηλότερα, στο ομώνυμο χωριό.

Ωστόσο, στη στροφή του δρόμου προς τον οικισμό του Μολυβδοσκεπάστου υπάρχει μια ταπεινή πινακιδούλα. Πάνω της γράφει: **Πωγωνίσκος**. Η κατεύθυνσή της παραπέμπει σ' έναν στενό ασφαλτόδρομο, που διεισδύει σε βραχώδες στόμιο φαραγγιού. Διαβαίνουμε την πελώρια φυσική πύλη των βράχων και ξαφνικά βρισκόμαστε εγκλωβισμένοι σε μια μακρόστενη κοιλάδα, ανάμεσα σε απότομες πλαγιές. Ο δρομίσκος διασχίζει αρχικά με ήπιες και στη συνέχεια με απότομες κλίσεις την κοιλάδα. Στο τέarma της ανηφοριάς αρχίζουν οι εκπλήξεις. Και πρώτα τα υπολείμματα του παλιού οικισμού, ξερολιθιές κατάσπαρτες εδώ και εκεί. Αμέσως μετά προβάλλει η εκκλησία, το μοναδικό οικοδόμημα που απομένει από το παρελθόν όρθιο στη θέση του. Κοντά της έχει αρχίσει να αναπτύσσεται ο νέος οικισμός, καμιά δεκαριά σπίτια όλα κι όλα, με κόκκινες σκεπές, κεραιές τηλεοράσεων αλλά πορτοπαράθυρα σφαλισμένα. Είναι φανερό, ότι περιστασιακά πια κατοικείται ο Πωγωνίσκος. Στη σημερινή εποχή ελάχιστοι μπορούν ν' αντέξουν αυτή την ερημιά.

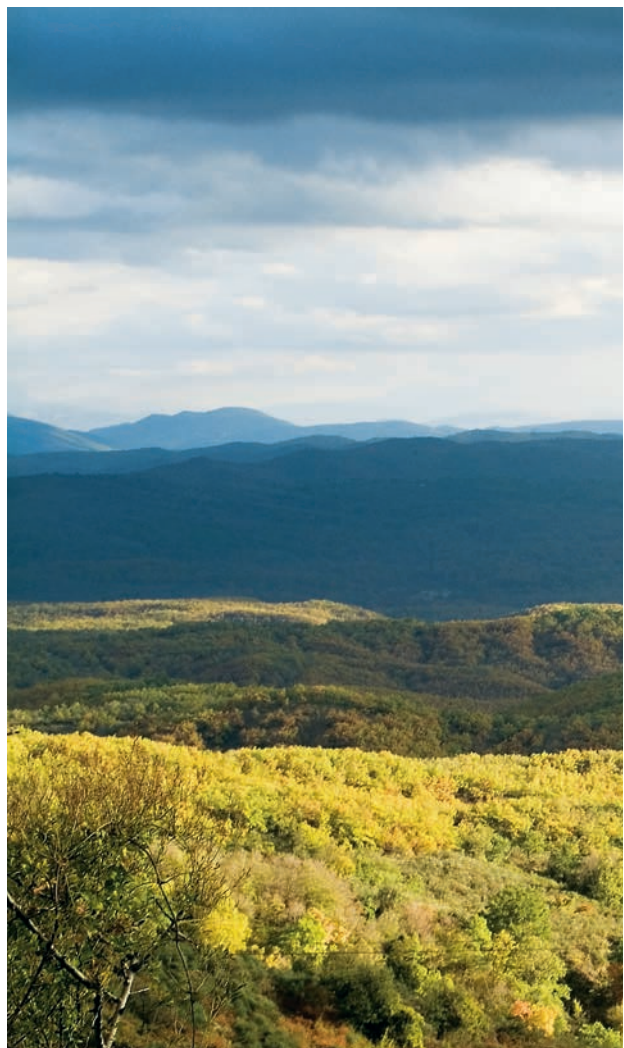
Ο τόπος, ωστόσο, είναι συναρπαστικός, ένα απόκρυφο οροπέδιο σε υψόμετρο 800 περίπου μέτρων. Το υψίπεδο εκτείνεται προς τα βόρεια, απόλυτα επίπεδο, καλυμμένο με χορτάρι. Μερικές εκατοντάδες μέτρα μετά, το λιβαδοτόπι διακόπτεται από πυκνό δάσος φυλλοβόλων. Ακριβώς από πάνω αρχίζουν οι απότομες, γυμνές πλαγιές της Νεμέρτσικας,

του εντυπωσιακού ορεινού όγκου που χωρίζει Ελλάδα και Αλβανία.

Έξω από τον περίβολο του μικρού κοιμητηρίου ορθώνεται ένα πελώριο σφενδάμι. Μπροστά του ακριβώς περνάει ένας χωματόδρομος, που ανηφορίζει και χάνεται στην πυκνοδασωμένη πλαγιά του βουνού.

- Πολύ θάθελα να ξέρω πού βγάζει αυτός ο δρόμος, λέω στον φίλο μου τον Πέτρο. Ας πάμε λίγο παραπάνω.

Δεν το μετανιώσαμε ποτέ. Εκείνο το Μαγιάτικο απόγευμα περιπλανηθήκαμε για ένα τρίωρο, ως το πέσιμο του ήλιου, σε μια

άγνωστη και εκτεταμένη δασική περιοχή στις Ν και ΝΑ απολήξεις της Νεμέρτσικας. Υπέροχα δάση με μεγάλη ποικιλία φυλλοβόλων δέντρων, θέα μακρινή της Κόνιτσας μέσα απ' τα βουνά, πανοραμική κάτοψη του Κεφαλόβρυσου, πετρόχτιστη υδατοδεξαμενή, αγριολούλουδα και βάλανιδιές αιωνόβιες, αδιέξοδα και ξέφωτα, ξωκκλήσι μέσα στο δάσος και στο τέλος ένα ωραίο χωριό με πολλά πέτρινα σπίτια, πραγματικά αρχοντόσπιτα. Μετά από 20 σχεδόν χιλιόμετρα δασικής περιπλάνησης έχουμε φτάσει απρόσμενα στο Βασιλικό, έναν από τους μεγαλύτερους οικισμούς του Δήμου Πωγωνίου.

ΣΤΑ ΥΨΙΠΕΔΑ ΤΗΣ ΝΕΜΕΡΤΣΙΚΑΣ

Τρία χλμ. μετά τον Πωγωνίσκο υπάρχει στα δεξιά μια ανηφορική διακλάδωση που είχαμε αγνοήσει. Δεν είχα ιδέα ποια ήταν η κατάσταση του δρόμου και πού κατέληγε, ήμουν όμως βέβαιος, ότι οδηγούσε στα ψηλά της Νεμέρτσικας. Αρχές Σεπτέμβρη, 4 μήνες μετά την πρώτη προσέγγιση, ο δρόμος με ξαναφέρει στον Πωγωνίσκο. Συνταξιδιώτες τη φορά αυτή οι καλοί μου φίλοι, **Γιώργος Καλογερόπουλος** και ο θεός του **Πανα-**

Μεγάλα τμήματα του Πωγωνίου καλύπτονται από ήπιες, δρυοσκέπαστες πλαγιές.

Ο κτηνοτρόφος Λευτέρης Κιόσης μπροστά στη στάνη του στα υψίπεδα της Νεμέρτσικας, την τελευταία στάνη σε Ελληνικό έδαφος.

γιώτης. Ζει πολλές δεκαετίες στον Καναδά ο Παναγιώτης, δεν παραλείπει όμως κάθε χρόνο να επιστρέφει για ένα μήνα στην πατρίδα.

Φτάνουμε στην διακλάδωση και ανηφορίζουμε δεξιά.

- Δεν πιστεύω να μπορούμε κατά λάθος στην Αλβανία, λέει γελώντας ο Παναγιώτης.

Ο Γιώργος συμβουλευτεί τον λεπτομερή χάρτη της περιοχής στην οθόνη του GPS.

- Αυτός ο δρόμος συνεχίζει σε Ελληνικό έδαφος για 11 περίπου χιλιόμετρα. Μετά δείχνει να σταματάει.

Το οδόστρωμα είναι πετρώδες αλλά βατό. Χαμηλά στον κάμπο προβάλλει το Κεφαλόβρυσο. Από μια στροφή, λίγο πιο πάνω, αποκαλύπτεται στα ανατολικά το στόμιο της κοιλάδας του Σαραντάπορου πριν ενωθεί με Βοϊδομάτη και Αώο. Διακρίνεται καθαρά ο τελωνειακός σταθμός της Μέρτζιανης και ο αντίστοιχος Αλβανικός στην αντικρινή όχθη του ποταμού. Ο τόπος γύρω μας ευωδιάζει από ανθισμένη μέντα. Την εντοπίζουμε και μαζεύουμε, το άρωμά της γεμίζει το αυτοκίνητο.

Ο δρόμος συνεχίζει με στροφές, άλλοτε

φιλικός και άλλοτε δύσκολος για συμβατικά αυτοκίνητα. Οι πλαγιές του βουνού είναι κατάφυτες από μεγάλης ηλικίας γάβρους, ανάμεσά τους και αρκετούς μαύρους γάβρους.

Τα δυο άλλα είδη δέντρων που κυριαρχούν στα απότομα ασβεστολιθικά προνή είναι οι βάλανιδιές και τα σφενδάμια, μεγάλης ηλικίας κι αυτά. Περνάμε δίπλα από μικρή στάνη και λίγο αργότερα ο ανήφορος τελειώνει, φτάνουμε σε υψίπεδα με ειδικά βοσκοτόπια όπου βόσκουν αγελάδες. Κάτω χαμηλά απλώνεται η εκτεταμένη επικράτεια του Πογωνίου, με το πλούσιο φυσικό ανάγλυφο, τις δρυοσκέπαστες λοφοπλαγιές, τα κατάσπαρτα ημιορεινά και ορεινά χωριά.

Κερδίζουμε υψόμετρο συνεχώς, τα μεγάλα δέντρα αραιώνουν, η βλάστηση γίνεται θαμνώδης, το έδαφος καλύπτεται με χορτάρι. Ανηφορίζει απότομα ο δρόμος σε μια πλαγιά με σαθρό έδαφος, απαγορευτικό για συμβατικά αυτοκίνητα. Ένας παράδρομος χαμηλώνει για λίγο δεξιά πλάι σε μια στάνη με κόκκινη σκεπή. Ανηφορίζουμε για μερικές εκατοντάδες μέτρα ακόμη. Θέα εκπληκτική αποκα-

λύπτεται παντού ως την Κόνιτσα, την Τύμφη και τον Σμόλικα. Απέναντί μας χάσκει μια υλιγγιώδης πλαγιά της Νεμέρτσικας, τόσο λεία που μοιάζει κομμένη με μαχαίρι. Κι ενώ πιστεύουμε πως έχουμε φτάσει στο τέρμα της διαδρομής, ο δρόμος εγκαταλείπει το χεῖλος του γκρεμού και στρέφεται στο εσωτερικό του βουνού. Βρισκόμαστε ξαφνικά σ' ένα κοίλο οροπέδιο, ένα ειδυλλιακό βοσκοτόπι σε υψόμετρο 1650-1700 μέτρων. Εντυπωσιακοί σχηματισμοί βράχων με παράξενα σχήματα ορθώνονται πάνω απ' τα κεφάλια μας. Μια δρασκειλιά πιο πάνω διαγράφεται η γυμνή κορυφογραμμή της Νεμέρτσικας, το σύνορο ανάμεσα σε Ελλάδα και Αλβανία, που τόσες φορές έχω αγναντέψει από την Κόνιτσα.

-Πλησιάζουμε στο τέρμα, λέει ο Γιώργος, που παρακολουθεί την πορεία μας στην οθόνη του GPS.

14,5 χλμ. μακριά από τον Πωγωνίσκο, βρι-

σκόμαστε μπροστά σε μια μικρή σtάνη. Το μαντρί είναι άδειο από ζώα, ωστόσο δεν είμαστε μόνοι σ' αυτή την ερημιά. Μας πλησιάζει ένας άνθρωπος λεπτός και κοντός, προφανώς ο κτηνοτρόφος.

- Καλώς τα παλικάρια, λέει χαμογελώντας. Ποιος άνεμος σας φέρνει εδώ πάνω;

- Συναντήσαμε το δρόμο πάνω απ' το Κεφαλόβρυσσο κι είπαμε να δούμε πού τελειώνει.

- Εδώ, λίγο πιο κάτω τελειώνει, σε μια πηγή που 'χω τα ζώα. Αυτή είναι η τελευταία σtάνη της Ελλάδας.

Κτηνοτρόφος από το Κεφαλόβρυσσο ο **Λευτέρης Κιόσης**, ομιλητικός, και καλά ενημερωμένος για τα πολιτικά πράγματα της χώρας. Όση ώρα συζητάμε, κρατάει στα χέρια του ένα κομμάτι πρόβειο τυρί.

- Τι το κρατάω τόση ώρα; λέει ξαφνικά. Πάρτε το για το δρόμο, είναι ολόπαχο και νόστιμο.

- Εμείς τι να σου δώσουμε Λευτέρη;

Με τα πρώτα χιόνια του χειμώνα μια παγερή μοναξιά καλύπτει τα ψηλώματα της Νεμέρτσικας, οι θερινοί της κάτοικοι, κτηνοτρόφοι και ζώα, αποτραβιούνται στα χαμηλά.

Ο ωραίος οικισμός του Βασιλικού στο μεταίχμιο φθινοπώρου και χειμώνα.

Το Κεφαλόβρυσο σε πανοραμική κάτοψη από τις ανηφοριές της Νεμέρτσικας.

- *Τίποτα δεν θέλω.*

Θυμάμαι τα ροδάκινα που έχουμε αγοράσει το πρωί από έναν παραγωγό στην Κλειδωνιά. Βάζω μερικά σε μια σακούλα και του τα δίνω.
- *Καλή αντάμωση, παιδιά. Αν σας βγάλει ο δρόμος, θα είμαι το χειμώνα στο Κεφαλόβρυσο.*

Δυο μήνες μετά, στα μέσα του Νοέμβρη, η Νεμέρτσικα μας υποδέχεται πολύχρωμη και λουσάτη, με στολή φθινοπωριάτικη. Στους πρόποδες της, τα φυλλοβόλα δέντρα και οι θάμνοι έχουν αδράξει τις μπογιές και τα πινέλα και συναγωνίζονται ποιο θα δημιουργήσει την πιό εμπνευσμένη σύνθεση. Στα ψηλάματα, ωστόσο, του βουνού η εικόνα είναι χειμωνιάτικη. Υπεύθυνος είν' ένας λιγώροχος χιονιάς, που άρχισε όμως για ν' ασπρίσει τις κορφές του. Το ειδυλλιακό βοσκοτόπι που είχαμε γνωρίσει τον Σεπτέμβρη είναι τώρα πασπαλισμένο με χιόνι, άδειο από κτηνοτρόφους κι από ζώα. Ένας παγωμένος βοριάς σαρώνει απ' άκρη σ' άκρη το υψίπεδο και μας διώχνει.

ΜΙΑ ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΠΩΓΩΝΙ

Από τις χειμερινές συνθήκες στο υψόμετρο του βουνού επιστρέφουμε στο εύκρατο κλίμα του λεκανοπεδίου του Πωγωνίου. Ενός λεκανοπεδίου με συνολική έκταση 137.000 στρεμμάτων, που αναπτύσσεται σε υψόμετρα από 550 έως 950 περίπου μέτρα. Μολονότι όμως ο τόπος είναι ορεινός, η γεωμορφολογία του είναι τόσο ήπια, ώστε δεν μας φορτίζει με το δέος και τα έντονα συναισθήματα, που μας γεμίζουν άλλες ορεινές περιοχές της χώρας. Βλέμμα και ψυχή χαλαρώνουν πάνω σε λοφοπλαγιές δροσοκέπαστες, μικρά λιβάδια και βοσκοτόπια, κυματιστές ρεματιές και πολύπλοκες χαραδρώσεις, που πλακισώνουν τους μικρούς και μεγάλους οικισμούς. Έδρα του Δήμου, είναι το **Κεφαλόβρυσο**, με παλιά του ονομασία **Μετζιντιέ** ή κατά τον Λαμπριδίη **Μετζιδιέ**.

Ο δασικός δρόμος απ' το βουνό μας οδηγεί κατευθείαν στο κέντρο του οικισμού. Η κίνηση είναι ζωηρή, οι κάτοικοι του Κεφαλόβρυσου ξεπερνούν τους χίλιους. Πολύ εύκολα εντο-

πίζουμε το μεγάλο κτίριο που στεγάζει το Δημαρχείο. Ο Δήμαρχος, **Ντόντης Ιωάννης**, και η **Μαρία Τσιέπα** από το Κ.Ε.Π. παρέχουν κάθε πληροφορία στους απρόσμενους επισκέπτες τους. Η καλή μας τύχη συνεχίζεται με την γνωριμία του Δημοτικού Συμβούλου **Θανάση Τσάλη**, που αναλαμβάνει την ξενάγησή μας στην επικράτεια του δήμου.

Περιδιαβαίνουμε αρχικά το Κεφαλόβρυσο, που οι κάτοικοί του έχουν βλάχικη προέλευση. Κατά τον Χαρ. Φούκη το χωριό κατοικήθηκε πριν από το 1840, ενδεχομένως μάλιστα και από τα τέλη του 19ου αιώνα. Εν τούτοις ελάχιστα σπίτια σώζονται παλιά. Την εξήγησή μας δίνει η νεώτερη ιστορία του οικισμού και συγκεκριμένα η μοιραία **10η Ιουλίου 1943**. Ήταν η μέρα, που έκτοτε έμεινε γνωστή ως "**Ολοκαύτωμα**" αφού οι Γερμανοί, κατά την προσφιλή τους συνήθεια, κατέκαυσαν για λόγους αντιποίνων το χωριό και μαζί μ' αυτό 21 απ' τους κατοίκους του. Η θλιβερή εκείνη επέτειος γιορτάζεται με μεγάλη συγκίνηση κάθε χρόνο στο Κεφαλόβρυσο.

- *Ελάτε τώρα να δείτε πού γίνονται τα ευρωκέρματα*, λέει ο Θανάσης Τσάλης.

- *Τι εννοείς τα ευρωκέρματα;*

- *Εννοώ τα μεταλλικά δισκία των διαφόρων ευρωκερμάτων που, μετά τη διαδικασία της σφράγισης τους από το Εθνικό Νομισματοκοπείο, αποκτούν την ονομαστική τους αξία και χρησιμοποιούνται στις καθημερινές μας συναλλαγές.*

Λιγότερα από 3 χλμ. μας χωρίζουν από την "**Μεταλλουργική Βιομηχανία Ηλείου Α.Ε.**", ένα υψηλής τεχνολογίας μεταλλουργικό εργοστάσιο, που λειτουργεί ήδη από το 1979. Αντικείμενο δραστηριότητάς του είναι η χύτευση και επεξεργασία χαλκού και κραμάτων από χαλκό καθώς και η παραγωγή διαφόρων προϊόντων καλυκοποιείου, νομισματοκοπείου και ελεύθερου εμπορίου με κυριότερους πελάτες: Το *Νομισματοκοπείο* (ΙΕΤΑ) της Τράπεζας της Ελλάδος, για τα διάφορα δισκία κερμάτων. Τα *Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα* (ΕΒΟ-ΠΥΡΚΑΛ), για τα κυθήνια καλύκων και βολίδων καθώς και για τους *δίσκους καλύκων* διαφόρων διαμέτρων. Διάφορες βιοτεχνίες κατασκευής ειδών λαϊκής τέχνης, ηλεκτρολογικού υλικού, φωτιστικών, εκκλησιαστικών ειδών, μεταλλικές μάρκες για τα καζίνο κ.ά.

Η επιβλητική εκκλησία των Εισοδίων της Θεοτόκου στη Ρουσιά.

Μας υποδέχεται ο Γενικός Διευθυντής **Βαγγέλης Κουκουλάρης**.

- Δυστυχώς, σήμερα που ήρθατε είστε άτυχοι, το χυτήριο δεν λειτουργεί, βρίσκεται ακόμη σε φάση προθέρμανσης. Αν όμως είστε και αύριο στην περιοχή, μπορείτε στις 9 το πρωί ακριβώς να δείτε την εντυπωσιακή εικόνα της πύρινης ροής του λωμένου χαλκού.

- Δεν σκοπεύουμε να χάσουμε αυτή την εμπειρία. Αύριο το πρωί στις 9 θα είμαστε εδώ.

Με τον Θανάση αρχίζουμε την περιήγησή μας από τα χωριά στα ΝΑ του δήμου./ Και πρώτα από τη **Ρουψιά**, που διατηρεί το παλιό της όνομα. Συναντάμε το χωριό 1 χλμ. εσωτερικά του κεντρικού δικτύου, χτισμένο σ' έναν λοφίσκο σε υψόμετρο 650-700 μέτρων.

Πατριδα του μακαριστού Αρχιεπισκόπου Αθηνών **Σπυρίδωνα Βλάχου** (1874-1956) η Ρουψιά, έχει μεγάλα και παλιά πετρόχιστα σπίτια με εξαιρετη αρχιτεκτονική, κάποια παλιά πηγάδια και την επιβλητική εκκλησία των **Εισοδίων της Θεοτόκου**, αρχών του 19ου

αιώνα. Από την πλατεία έχουμε εντυπωσιακή θέα των πύργων της Αστράκας και του Φαραγγιού του Βίκου. Επιστρέφοντας από τη Ρουψιά στο κεντρικό οδικό δίκτυο πλανάται στην ατμόσφαιρα η οσμή του καμένου ξύλου. Πολύ γρήγορα ανακαλύπτουμε, ότι η οσμή προέρχεται από καμίνια ξυλοκάρβουνου μερικές εκατοντάδες μέτρα έξω από το δρόμο.

Κατευθυνόμαστε ήδη προς **Αγ. Κοσμά**. "**Κακούσια**" ήταν το παλιό όνομα του τόπου, που αντικαταστάθηκε από το δημοφιλέστερο Αγ. Κοσμάς. Κατά τον Λαμπρίδη "*οι Κακουσιοί υπήρξαν μεταξύ των ακμαίων κωμών του Πωγωνίου... είχε δε και πολλούς τιμαριούχους η κοινότης αυτή μέχρι του 1635*".⁽¹⁾

Ο Αγ. Κοσμάς είναι μια αποκάλυψη, ένας γραφικότερος οικισμός με πολλά πέτρινα σπίτια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Ένα τέτοιο αρχοντικό του 1856 βρίσκεται στη μικρή πλατεία. Στο ισόγειο στεγάζει το όμορφο καφενείο του **Σωκράτη**, που έχει επιστρέψει και ζει μόνιμα πια στη γη των προγόνων του.

Τα πυκνά δάση δρυός παρέχουν άφθονη πρώτη ύλη για την παραγωγή άριστης ποιότητας Ξυλοκάρβουνων.

Αυθεντική φθινοπωρινή εικόνα στην πλατεία του Ωραιοκάστρου με τον ναό της Θεοτόκου.

Στον όροφο του οικήματος στεγάζεται το πολύ περιποιημένο Πολιτιστικό Κέντρο, όπου εκτίθεται παραδοσιακή Πωγωνία στολή, βιβλιοθήκη, πολλές φωτογραφίες από το παρελθόν του χωριού και ποικιλία παλιών σκευών. Παραδίπλα ορθώνεται ένα εξαιρετο αρχοντικό, διώροφο και μακρόστενο.

Απέναντι από την πλατεία ένα ανηφορικό χορταριασμένο μονοπάτι σε δυο λεπτά μας οδηγεί στο παλιό πέτρινο σχολείο του χωριού. Το οικοδόμημα έχει κηρυχθεί διατηρητέο, η αυλή του όμως έχει κυριολεκτικά καλυφθεί από πλήθος πυκνών θάμνων που όλο και μεγαλώνουν. Το υψόμετρο εδώ πλησιάζει τα 700 μέτρα και η θέα είναι κορυφαία, τόσο προς τα Α στην οροσειρά της Τύμφης όσο και ΒΔ προς τις κορφές της Νεμέρτσικας.

Από τον Αγ. Κοσμά επιστρέφουμε στο **Ωραιοκάστρο**. Στην είσοδό του μας υποδέχεται ο κοιμητηριακός ναός του **Αγ. Αθανασίου**, με το λιτό πέτρινο καμπαναριό και τις αιωνόβιες

βαλανιδιές. Αμέσως μετά είναι η κοίτη του ποταμού **Γορμού** με τα διαυγέστατα νερά. Ένας καλός χωματόδρομος καταλήγει μετά από 200 μέτρα σ' ένα μικρό πλάτωμα, δίπλα στην κοίτη του ποταμού. Εδώ σχηματίζεται ένας φαρδύς αλλά χαμηλού ύψους καταρράκτης. Ολόγυρα η φύση είναι υπέροχη με μεγάλη ποικιλία δέντρων. Μια άλλη ονομασία του Γορμού είναι "**των Αγίων**", όπως αναφέρει ο Λαμπριδής: "*Ο Γορμός, όπισθεν των Κάτω Ραβενίων ρέων και από βραχώδους στενού βοννού εξερχόμενος και σκιαζόμενος υπό πλατάνων, καλείται "των Αγίων". Πηγάζει ΝΑ του Κοκολάκκου, ύδατα όμως πολλά δέχεται εκ των πηγών της Γκλάβας*".

Μερικές εκατοντάδες μέτρα κάτω από τον ναό του Αγ. Αθανασίου ενώνει τις όχθες του Γορμού το "**Κατωγέφυρο**", ένα δίτοξο πέτρινο γεφύρι. Το αριστερό του τόξο είχε καταπέσει στα μέσα όμως της δεκαετίας του '90 αναστηλώθηκε με θαυμάσιο τρόπο, ακριβώς όπως το δεξί.

(1) "Τιμαριούχοι ήταν οι κάτοχοι τιμαρίων, εκτάσεων δηλαδή γης που τους παραχωρούσε ο Σουλτάνος με αντάλλαγμα τη στρατιωτική τους υπηρεσία. Η άρνηση υπηρεσίας είχε ως αποτέλεσμα την ανάκληση του τιμαρίου.

Το έξοχα αναηλασμένο "Κατωγέφυρο" στο Ωραιόκαστρο.

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΤΙΟΥΡΑΚΗΣ

Η εξαιρετη τοικοποιία με την πελεκητή πέτρα είναι χαρακτηριστική σε κάθε κτίσμα του χωριού, είτε στο καμπαναριό είτε στα ερείπια.

Το Ωραιόκαστρο είναι πολύ όμορφο χωριό, χτισμένο αμφιθεατρικά πάνω από τον Γορμό σε υψόμετρο 600 περίπου μέτρων. Αρκετά από τα σπίτια του είναι πετρόχιστα με εξαιρετη τοικοποιία. Στον λόφο δεσπόζει ο ναός της **Θεοτόκου** "Παλιουρής", κτίσμα του 1876 με λαξευτή πέτρα και διαστάσεις εντυπωσιακές. Η παλιά ονομασία του χωριού ήταν **Λαχανόκαστρο** και, όπως αναφέρει ο Λαμπρίδης, ήταν "τιμάριον Λαχανά τινός κατά τον μεσαίωνα, έκειτο δε παρά η αριστερήν όχθην του ποταμίον Γορμού, επί θέσεως υψηλής και του ποταμίον τούτον επικρεμαμένης".

Με κολακευτικά λόγια χαρακτηρίζει τη φύση του οικισμού ο Λαμπρίδης: "Χαριεστάτη η περιγκυλούσα το χωριόν τούτον σκηνογραφία. Κλιτύες κατάφντοι δημητριακών καρπών μετ' άλσους εκ δρυός, λαμπράν αποτελούσιν αντίθεσιν προς την γυμνήν και χιονοσκεπάστον Νεμέρτσικαν".

Από τον Λαμπρίδη επίσης μαθαίνουμε, ότι στη

θέση του Λαχανόκαστρου υπήρχε νωρίτερα οχυρή βυζαντινή πόλη που καταστράφηκε από τους Αλβανούς. Στη θέση αυτής χτίστηκε το Λαχανόκαστρο, που άκμασε για τρεις τουλάχιστον αιώνες και αριθμούσε 400 οικογένειες. Επιστρέφουμε στο κεντρικό οδικό δίκτυο και συνεχίζουμε το οδοιπορικό μας προς το ΒΔ τμήμα της επικράτειας του δήμου. 4 χλμ. μετά το εργοστάσιο, στα δεξιά του δρόμου, νιώθουμε ξαφνικά να μας καθλώνει η εικόνα ενός οικισμού. Είναι τα πέτρινα σπίτια της **Κάτω Μερόπης**, κατάσπαρτα σε μιαν απότομη πλαγιά. Πολλά απ' αυτά είναι ερειπωμένα, με πεσμένους τείχους και ξεχαρβαλωμένα πορτοπαράθυρα, χωρίς σκεπές. Πολύ δύσκολα, ωστόσο θυμόμαστε να έχουμε συναντήσει γονιευτικότερα ερείπια, συναρπαστικότερο σκηνικό, που θυμίζει γραβούρα μιας άλλης εποχής.

- Μισό αιώνα μένω εδώ, λέει ο 70χρονος τυροκόμος **Μήτσος Πορίκης**, που έχει το μικρό του τυροκομείο πάνω στο δρόμο, στην είσοδο του

Τμήμα της Κ. Μερόνης. Στο κέντρο διακρίνεται ο ναός του Αγ. Αθανασίου.

χωριού. (τηλ. 6946-210170). *Πρόλαβα το χωριό στα τελευταία χρόνια της ακμής του, τότε που στο σχολείο υπήρχαν πάνω από 100 παιδιά. Ύστερα σιγά-σιγά άρχισε να φεύγει ο κόσμος, ερήμωσε το χωριό. Εντυχώς, τα τελευταία χρόνια κάποιοι επισκεύασαν τα σπίτια τους και, έστω και παροδικά, ξαναγύρισε η ζωή.* Ένας στενός ανηφορικός δρόμος μας οδηγεί στην ευρύχωρη πλατεία. Εδώ το υψόμετρο φτάνει τα 900 μέτρα και η θέα είναι παντού

κορυφαία και ανεμπόδιστη. Δεσπόζουν με τον όγκο τους το πέτρινο Δημοτικό Σχολείο του 1915 και ο μεγάλον διαστάσεων ναός της **Ευαγγελίστριας**, κτίσμα του 1816, με πολλές πέτρινες καμάρες στον εξωνάρθηκα και λιθανάγλυφα στην εξωτερική κόγχη του Ιερού. Η παλιά ονομασία του χωριού ήταν **Φραστανά**. Αναφέρει σχετικά ο Λαμπριδής, ότι "τα Παληοφραστανά ηρίθμουν οικογενείας 700. Εις το άκρον των νυν Φραστανών, λει-

Κ. Μερόπη. "Ζούμε μόνιμα 28 άνθρωποι, από 70-93", θα πει κάποιος ηλικιωμένος.

Το εκπληκτικό συγκρότημα της Μονής του Αγ. Ιωάννου του Προδρόμου.

ψάνων των αρχαίων εκείνων, υπάρχουσιν ερείπια ακροπόλεως Βυζαντιακής, ένθα έκειτο η πόλις Βύρλα. Φαίνεται δε, ότι μετά την καταστροφήν της πόλεως ταύτης, επωνομάσθη η πολίχνη Φραστανά, εκ της επικρατήσεως μεγαλοκτηματίον τινός και τιμαριούχου ομωνύμου".

Ξεκινάμε να γνωρίσουμε στις λεπτομέρειές του τον οικισμό. Πελεκητή πέτρα και έξοχη τοιχοποιία είναι τα κύρια χαρακτηριστικά των περισσότερων οικημάτων, είτε είναι ερειπωμένα είτε κατοικούνται. Πολλά σπίτια, όπως και αυλόγυροι, είναι χτισμένα με ξερολιθιά, πέτρα λαξευτή χωρίς ενδιάμεσο κονίαμα, που αντέχει περίφημα στο χρόνο. Να κι ένα αλωνάκι μέσα στο χωριό. Ο εξωτερικός κυκλικός του τοίχος, φτιαγμένος με ξερολιθιά, σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση, ενώ το πλακόστρωτο επίπεδο εσωτερικό τμήμα του αλωνιού είναι, από την μακρόχρονη αχρησία, χορταριασμένο. Για κάποιο λόγο, που δεν μπορώ να προσδιορίσω ακριβώς, καθώς περιδιαβαίνω ανάμεσα στους λιθοσφρούς και τα οικιστικά υπολείμματα, δεν αισθάνομαι την

απογοήτευση και θλίψη που συνήθως νιώθω στη θέα ερειπίων. Είναι ίσως η ανοιχτή στον ορίζοντα και αγέρωση τοποθεσία του οικισμού, η ομορφιά κάποιων σπιτιών που αποκαταστάθηκαν και κατοικούνται ή ακόμη και η όψη των ερειπίων αυτών καθ' εαυτών, που μοιάζουν να διατηρούν την παλιά τους αίγλη αλλά και την ελπίδα, πως ίσως κάποιο χέρι θα βρεθεί να τα αναστηλώσει, να τα σώσει απ' την κατάρρευση.

Αν, ωστόσο, η Κ. Μερόπη μας γοητεύει με την τοπογραφία και την ομορφιά των αναστηλωμένων και ερειπωμένων της σπιτιών, εξίσου ή και περισσότερο μας εντυπωσιάζουν τα παμπάλαια μνημεία Ορθοδοξίας, η περίτεχνη αρχιτεκτονική τους και το φυσικό περιβάλλον όπου είναι ενταγμένα. Και πρώτα ο ναός του **Αγ. Αθανασίου** μέσα στο χωριό που χρονολογείται στα **1585**. Είναι μικρός μονόχωρος ναός με μεταγενέστερο νάρθηκα, ενώ οι πολλές τοιχογραφίες του έχουν υποστεί σημαντικές φθορές.

Ένα περίπου χλμ. έξω απ' το χωριό με κατεύθυνση προς Παλαιόπυργο στρίβουμε αρι-

στερά σε χωματόδρομο, ακολουθώντας τις πινακίδες προς **Ναό Κοίμησης της Θεοτόκου και Μονή Αγ. Ιωάννου**. 400 μέτρα μετά την άσφαλτο φτάνουμε σε ωραίο ξέφωτο μέσα σε δρυοδάσος. Σ' αυτό το υπέροχο περιβάλλον εξακολουθεί να διατηρείται για 6 αιώνες ο Ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου. Χτισμένος κατά τον Λαμπριόδη το **1413** θεωρείται από τα παλαιότερα μνημεία του Παγωνίου και από τα σημαντικότερα της Ηπείρου. Ο ναός είναι μονόχωρος, με τρίπλευρη αφίδα ανατολικά και νεότερο νάρθηκα δυτικά. Στην ανατολική όψη του μνημείου υπάρχουν δυο ταινίες με κεραμοπλαστική διακόσμηση ψαροκόκκαλου, στοιχείο που χαρακτηρίζει αρκετά μνημεία του 15ου αιώνα της Ηπείρου.

Το εσωτερικό του κυρίως ναού ήταν κατάγραφο, ωστόσο, στα μέσα του 20ου αιώνα, πυρκαγιά προκάλεσε σημαντικές φθορές στις τοιχογραφίες, που ήταν έργο του αξιολόγου ζωγράφου του 15ου αιώνα **Ξένου Διγενή**. Την περίοδο 2005-2007 πραγματοποιήθηκαν από την 8η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων εργασίες

αποκατάστασης και ανάδειξης του μνημείου.

Σε απόσταση 2 χλμ. από την άσφαλτο, μέσα σε πανέμορφο δρυοδάσος, συναντάμε τη Μονή του Αγ. Ιωάννου του Προδρομού. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή το καθολικό ανοικοδομήθηκε το **1614**, ενώ ο κήτορας της μονής άρχοντας **Νίκας** εικονίζεται με την οικογένειά του στον νάρθηκα. Η αρχιτεκτονική του συγκροτήματος είναι απαράμιλλης ομορφιάς. Το καθολικό είναι μονόχωρος ναός που καλύπτεται με αβαθή θόλο και φέρει τρίπλευρη αφίδα στην ανατολική πλευρά. Το εσωτερικό είναι κατάγραφο με τοιχογραφίες του 1614, ενώ αξιόλογο είναι και το ξυλόγλυπτο τέμπλο. Στο βόρειο τμήμα του συγκροτήματος υψώνεται διώροφο κτίριο κελιών και διαβατικού χτισμένο στα 1888. Στην αυλή υπάρχει και η στέρα της μονής. Οι εργασίες αποκατάστασης πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 2005-2007.

Ξεσπάει μια δυνατή και συνεχής βροχή, που προσωρινά βάζει τέλος στην περιήγησή μας στο Παγώνι. Αποφασίζουμε να συνεχίσουμε το επόμενο πρωί.

Ναός Κοίμησης της Θεοτόκου, κτίσμα του 1413, από τα σημαντικότερα της Ηπείρου.

ΣΤΑ ΚΑΥΤΑ ΑΔΥΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Προσεγγίζοντας τον Δήμο Πωγωνίου από τα ανατολικά το πρώτο χωριό που συναντάμε είναι το **Βασιλικό**, χτισμένο σε μια δασομένη ήπια πλαγιά. Εδώ βρίσκεται το σπίτι όπου γεννήθηκε το 1886 ο μακαριστός

στάσιο. Ο προϊστάμενος παραγωγής **Κώστας Τσίνο**ς μας υποδέχεται, μας δίνει κράνη και μας συνοδεύει στον χώρο του χυτηρίου.

Στην ενημερωτική επίσκεψη της προηγούμενης μέρας ο χώρος του χυτηρίου ήταν ήρεμος, αφού ο φούρνος τήξης του μετάλλου τελούσε ακόμη σε φάση προθέρμανσης. Σήμερα τα πάντα είναι διαφορετικά: ζέστη, ατμοί, αναμονή και ένταση διάχυτες στον

**Προθέρμανση του φούρνου αναμονής πριν από τη μετάγγιση του χαλκού. (Επάνω)
Η μετάγγιση χαλκού από το φούρνο τήξης στο φούρνο αναμονής σε πλήρη εξέλιξη.**

Οικουμενικός Πατριάρχης **Αθηναγόρας ο Α΄**. Μεγάλος οικισμός το Βασιλικό, με πολλά πέτρινα σπίτια εξαιρετικής αρχιτεκτονικής, πραγματικό αρχοντοχώρι. Στα χρόνια του Λαμπριδίου η ονομασία του ήταν **Τσαραπλανά**.

Σε μερικά λεπτά φτάνουμε στο Κεφαλόβρυσο. Λίγο πριν από το εργοστάσιο, σε μικρή απόσταση από το αυτοκίνητο, ένας λύκος διασχίζει αγέρωχα και μ' όλη την ησυχία του την άσφαλτο κι ύστερα χάνεται στην αντικρινή πλαγιά. Φαίνεται πως μετά την κάθοδο των κοπαδιών από τα ψηλά, ήρθε ν' αναζητήσει χαμηλότερα την τροφή του.

10 λεπτά πριν απ' τις 9 μπαίνουμε στο εργο-

αέρα, εργαζόμενοι με κράνη έτοιμοι στις θέσεις τους περιμένουν τη στιγμή που θ' αρχίσει η **"μετάγγιση"**. Τι είναι όμως η μετάγγιση; Είναι αυτή η ιδιαίτερη διαδικασία του χυτηρίου με την οποία ο λωμένος χαλκός σε θερμοκρασία 1350 °C μεταφέρεται από τον **φούρνο τήξης** στον **φούρνο συντήρησης**. Για να καταλάβουμε τι ακριβώς συμβαίνει, πρέπει αρχικά να πούμε ότι η Μεταλλουργική Βιομηχανία Ηπείρου διαθέτει μια γραμμή συνεχούς οριζόντιας χύτευσης για παραγωγή δυο ταινιών σε ρόλους διαστάσεων 330-400 X 16-18 mm. Η γραμμή περιλαμβάνει μεταξύ των άλλων ένα φούρνο συντήρησης, ο οποίος δια-

τηρεί το μέταλλο (που είναι χαλκός ή κράμα χαλκού) στην απαιτούμενη θερμοκρασία και τροφοδοτεί τη συνεχή οριζόντια χύτευση των δυο ταινιών. Για να ξεκινήσει όμως η λειτουργία του φούρνου συντήρησης (που είναι ηλεκτρικός επαγωγικός με κανάλι) απαιτείται η τροφοδοσία αυτού του φούρνου με λιωμένο χαλκό σε ποσότητα αρκετή (έως 600 κιλά) ώστε να καλύψει το κανάλι που υπάρχει στο κάτω μέρος του φούρνου. Η τροφοδοσία του λιωμένου χαλκού στον φούρνο συντήρησης

και αφού η επιφάνεια του χαλκού ηρεμήσει, ο φούρνος συντήρησης τροφοδοτείται με ηλεκτρικό ρεύμα και μπαίνει σε λειτουργία. Ακολουθούν οι απαραίτητες διαδικασίες ώστε να ξεκινήσει η παραγωγή.

Είναι δύσκολη αλλά και πολύ θεαματική η διαδικασία της μετάγγισης με τους εξειδικευμένους χειριστές., το σύννεφο των ατμών, τις αναρίθμητες σπίθες που πετάγονται παντού και, πάνω απ' όλα, το λιωμένο μέταλλο στην υψηλή του θερμοκρασία, που σαν πύρινη

Οι ταινίες που έχουν παραχθεί από το χυτήριο έχουν ήδη περάσει από κατάλληλη προεργασία και αναμένουν να ελασθούν στο έλαστρο.

Από την κοπή των ταινιών τα δισκία που παράγονται συγκεντρώνονται μετά την έξοδό τους από την πρέσα σε κάδο.

απαιτεί την προηγούμενη κατάλληλη προθερμανση της πυρίμαχης επένδυσης του φούρνου. Ο λιωμένος χαλκός χύνεται στο φούρνο συντήρησης μέσω ενός καναλιού μεταφοράς από ένα φούρνο τήξης (που είναι ηλεκτρικός επαγωγικός χωρίς κανάλι). Ο φούρνος αυτός έχει τη δυνατότητα να λιώσει το χαλκό, που πριν από το χυτήριο πρέπει να έχει θερμοκρασία 1350 °C. Λίγα λεπτά μετά τη μετάγγιση από τον φούρνο τήξης στον φούρνο συντήρησης,

γλώσσα ρέει από τον ένα φούρνο στον άλλον. Η παρακολούθηση της μετάγγισης αλλά και της υπόλοιπης παραγωγικής διαδικασίας είναι μια εμπειρία εξαιρετική που μας δείχνει με τον πιο ρεαλιστικό τρόπο, πώς το λιωμένο μέταλλο με την μορφή του πύρινου υγρού μπορεί να μετατραπεί στο δισκίο του ευρωκέρματος, ένα στάδιο πριν από την επίσημη μετατροπή του σε μέσον συναλλαγής τόσων εκατομμυρίων ανθρώπων σε τόσες χώρες της Ευρώπης.

ΠΗΓΕΙΑ
ΕΚΟΥΣΙΑ

Ο έξοχος σταυροειδής με τρούλο ναΐσκος του Αγ. Γεωργίου στον Παλιόπυργο. (Αριστερά)
Χτισμένος σε υψόμετρο 900 μ. στις πλαγιές της Νεμέρτσικας, ο οικισμός του Παλιόπυργου είναι από τους πιο ορεινούς και γραφικούς του Δήμου Πωγωνίου.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΚΟΜΗ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΑΝΩ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Μετά τις ασυνήθιστες εικόνες, τη ζέση και τους θορύβους του χιτηρίου, ξαναβγαίνουμε στην γαλήνια φύση του φθινοπώρου. Μας απομένουν τρία χωριά του δήμου, ο Παλιόπυργος, η Μερόπη και ο Κακόλακκος. Μετά την Κ. Μερόπη συναντάμε τον **Παλιόπυργο**, με το πολύ ωραίο εκκλησάκι του **Αγ. Γεωργίου** πάνω στο δρόμο, χτισμένο το 1881. Ο Παλιόπυργος, που ονομαζόταν άλλοτε **Μέβδιζα**, είναι από τα πιο ορεινά χωριά του δήμου, με υψόμετρο που ξεπερνάει τα 900 μ. στους ΝΔ πρόποδες της Νεμέρτσικας. Η απλή διάσχιση του δρόμου ελάχιστα φανερώνει στοιχεία του οικισμού. Κατηφορίζοντας όμως προς το κέντρο αποκαλύπτεται ένα γραφικότατο χωριό, πολύ μεγαλύτερο από όσο φαίνε-

ται. Αποκαλύπτονται επίσης σπίτια υπέροχα του 19ου αιώνα, χτισμένα με πελεκητή πέτρα. Μια πλούσια φύση με ποικίλα δέντρα παρεμβάλλεται ανάμεσα στα σπίτια του οικισμού. Δεν βλέπουμε, ωστόσο, καμιά καμινάδα να καπνίζει ούτε κάποια άλλη ένδειξη ζωής. Κατηφορίζουμε από το χωριό με κατεύθυνση ΝΔ. Τρία χιλιόμετρα μετά, το οδόστρωμα διακόπτονται τα καθαρία και γοργοίγιητα νερά ενός ρέματος.

- *Φτάσαμε*, λέει ο Θανάσης.

Μερικές δεκάδες μέτρα μακριά μας, πάνω από την κοίτη του ρέματος, διαγράφεται μια κομψή, πέτρινη σιλουέττα. Είναι το γεφύρι του Παλιόπυργου, γνωστότερο και ως "**Γκρέτση**". Αποτελείται από ένα μεγάλο κεντρικό τόξο που πλαισιώνεται από δύο ανακουφιστικά μικρότερα. Το χτίσιμό του είναι αριστοτεχνικό, από την ίδια λευκόγκριζη πελεκητή πέτρα,

που κυριαρχεί σ' όλα τα παραδοσιακά οικοδομήματα του τόπου. Καθώς πλησιάζουμε ανακαλύπτουμε, ότι εκτός από το πρώτο ρέμα υπάρχει κι ένα δεύτερο, που επίσης ρέει κάτω απ' το γεφύρι. Η κοίτη του έχει μια ελικοειδή διαδρομή ανάμεσα σε βράχους, έξοχα σμιλεμένους από το νερό που τρέχει στους αιώνες. Τα δυο ρέματα συγκλίνουν κάτω από το κεντρικό τόξο και στη συνέχεια δημιουργούν, με κοινή ροή, έναν θεαματικό και βουερό καταρράκτη, που από ύψος 9 περίπου μέτρων καταλήγει στη βάση ενός στενού φαραγγιού. Το φαράγγι αυτό μπορεί να μην έχει τη χαιωτική μεγαλοπρέπεια και το μέγεθος άλλων φαραγγιών, αποτελείται όμως από βραχώδεις σχηματισμούς τόσο περίτεχνα σμιλεμένους από την προαιώνια δύναμη των νερών, ώστε δημιουργεί στα μάτια μας μια εικόνα απρόσμενης ωραιότητας. Ένας ευδιάκριτος δρομίσκος παράλληλα με το φαράγγι καταλήγει, 400 περίπου μέτρα μετά το γεφύρι, ακριβώς πάνω από έναν ανα-

Αυτό το μονοπάτι στοχεύει ν' αναβιώσει ο Δήμος, είναι μάλιστα έτοιμη και η σχετική μελέτη. Η κοιλάδα, ωστόσο, του Γορμού δεν έχει μόνον φυσική ομορφιά. Τα πλούσια νερά, τα βοσκοτόπια, οι μικρές ομαλές εκτάσεις για καλλιέργεια, το ήπιο ανάγλυφο του εδάφους δημιούργησαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για εγκατάσταση ανθρώπων ήδη από την **Ύστερη Νεολιθική εποχή**. Πλήθος θέσεων με επιφανειακά λείψανα μαρτυρούν τη συνεχή κατοίκηση της περιοχής από την προϊστορική εποχή και τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους μέχρι σήμερα. Συστάδες τύμβων μιλούν για μια συνήθεια ταφής των νεκρών που έχει τη ρίζα της στη Ρωσική στέπα. Τα ίχνη ενός κεραμεικού κλίβανου στην Γκλάβα Κάτω Μερότης χρονολογούνται από τον 11ο αιώνα π.Χ. Από εδώ περνούν εχθροί και φίλοι, καθώς η κοιλάδα του Γορμού αποτελεί φυσικό πέρασμα από την κοιλάδα του Δρίνου στην πεδιάδα του Καλπακίου και από κει στο Λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων, ενώνοντας το

Τοπίο μοναδικής ομορφιάς στο Γεφύρι του Παλιόπυργου, έχει δημιουργήσει η ροή του Γορμού στη διάρκεια των αιώνων.

στηλωμένο νερόμυλο. Μ' ένα εξαιρετο καλντερίμι φτάνουμε σ' ένα λεπτό στον μύλο, που βρίσκεται μερικά μέτρα πάνω από τη συμβολή δυο χειμάρρων. Ο ένας είναι ο γνωστός μας που σχηματίζεται κάτω από το γεφύρι μετά τη σύγκλιση των δυο ρεμάτων. Ο δεύτερος χειμάρρος, με πιο πλούσια ίσως ροή κατηφορίζει από τα Β, από τις απότομες χαραδρώσεις της Νεμέρτσικας. Και οι δυο αυτοί χειμάρροι, με κοινή πλέον ροή μέσα απ' το φαράγγι, δημιουργούν τον ποταμό **Γορμό**, που συναντάμε λίγο πιο κάτω στο Ωραιόκαστρο. Στη συνέχεια ο Γορμός, μετά από διαδρομή αρκετών χιλιομέτρων, ενώνεται κάτω από το Καλπάκι με τον μεγαλύτερο **Καλαμά**.

Ο μύλος είναι έξοχα αναστηλωμένος, ελάχιστα όμως στοιχεία διατηρεί στο εσωτερικό του, όπως μια μυλόπετρα και το τζάκι. Το φυσικό περιβάλλον, γύρω και μέσα στο φαράγγι είναι υπέροχο.

- *Κάποτε υπήρχε σε χρήση μονοπάτι που διέσχιζε το φαράγγι και συνέδεε το Ωραιόκαστρο με την Πωγωνιανή, λέει ο Θανάσης.*

Βορρά με το Νότο, τα δυτικά παράλια με την ενδοχώρα και την Ανατολή. Πολύπαθο και πολυμήχανο το Πωγώνι θα μοιραστεί τα πάθη και τις δόξες της "ευάνδρου" Ηπείρου. Μολοσσοί, βασιλιάς Πύρρος, ρωμαϊκή κατάκτηση, βυζαντινοί με τον αυτοκράτορα Κων/νο Πωγωνάτο - απ' τον οποίο προφανώς πήρε το όνομά του το Πωγώνι - στη συνέχεια Νορμανδοί, Δεσποτάτο της Ηπείρου και δυο περίπου αιώνες ακμής. Ακολουθεί η οθωμανική κατάκτηση και τα χρόνια του Αλή Πασά. Παρ' όλες τις κακουχίες το Πωγώνι αντέχει, με τα πολλά του σχολεία ακμάζει πνευματικά και με το πλήθος των εκκλησιών και των μονών διατηρεί την πίστη του.

Την πινακίδα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας με την ένδειξη "**Προϊστορικοί Τύμβοι**" έχουμε επιστημάνει σε αρκετές περιοχές της επικράτειας του Δήμου. Την ίδια πινακίδα συναντάμε και δίπλα στο γεφύρι. Αποφασίζουμε ν' αποκαλύψουμε το προϊστορικό παρελθόν της περιοχής. Διασχίζουμε λοιπόν τον ποταμό Γορμό και ανηφορίζουμε ελαφρά τον καλό

Ο αναστηλωμένος νερόμυλος και το δεύτερο παρακλάδι του Γορμού που κατεβαίνει από την Νεμέρτσικα.

δασικό δρόμο με κατεύθυνση προς Πωγωνιανή. Πολύ γρήγορα συναντάμε μια δεύτερη, όμοια πινακίδα, που ο προσανατολισμός της μας οδηγεί σ' ένα παρακλάδι του δρόμου προς τα νότια. Καμιά βέβαια πινακίδα δεν αναφέρει κάποια ένδειξη απόστασης, η διαδοχική τους όμως και τόσο επίσημη παρουσία μας οπλίζει με την βεβαιότητα, ότι είναι θέμα χρόνου να βρεθούμε μπροστά στο απώτατο παρελθόν του τόπου. Μερικά λεπτά μετά ο δασικός δρόμος αφηνιδιαστικά διχάζεται. Δεν υπάρχει καμιά ένδειξη για την ακολουθητέα πορεία. Επιλέγουμε στην τύχη τη δεξιά διακλάδωση. Μέσα στο δρυοδάσος ο δρόμος ανηφορίζει για μερικές εκατοντάδες μέτρα, περνάει δίπλα από ένα ξωκκλήσι και αμέσως μετά καταλήγει σε αδιέξοδο. Ψάχνουμε ολόγυρα για κάποια προϊστορικά υπολείμματα, μα δεν υπάρχει τίποτε. Επιστρέφουμε και ακολουθούμε την άλλη διακλάδωση. Πολύ γρήγορα το μετανιώνουμε. Μετά τις πρόσφατες βροχοπτώσεις, σε πολλά σημεία έχει χαθεί κάθε έννοια του δρόμου. Ακόμα και με αργή τετρακίνηση, κάποια στιγμή η κατάσταση του

οδοστρώματος μας απαγορεύει να συνεχίσουμε. Το πιο απογοητευτικό είναι, ότι δεν έχουμε καμιά επιβεβαίωση της ορθότητας της πορείας μας ούτε καμιά ένδειξη για την απόσταση που υπολείπεται ως τους "Προϊστορικούς Τύμβους" της πινακίδας. Με σωστή πληροφόρηση θα μπορούσαμε κάλλιστα να φτάσουμε με τα πόδια. Εκνευρισμένοι με την ελλιπή πληροφόρηση, επιστρέφουμε στον κεντρικό δασικό άξονα, διασχίζουμε το περίφημο δρυοδάσος κι ένα τμήμα της κοινότητας Πωγωνιανής και, 8 περίπου χλμ. μετά, φτάνουμε στο τελευταίο χωριό του Άνω Πωγωνίου, τον **Κακόλακκο**. Είναι οικισμός πολύ ορεινός, ξεπερνάει το υψόμετρο των 950 μέτρων. Τα σπίτια έχουν την ίδια πάντα θαυμάσια τοιχοποιία, όπως και στα υπόλοιπα χωριά. Χτισμένος ο Κακόλακκος στις ΝΔ πλαγιές της Νεμέρτσικας, αγναντεύει έναν ευρύτατο ορίζοντα, η έλλειψη όμως κατοίκησης είναι εμφανέστατη. Ο **Δημήτρης Καραθάνος**, ένας από τους τελευταίους που "φυλάνε Θερμοπόλυες", μας ανοίγει την εκκλησία του **Αγ. Δημητρίου** με το ξυλόγλυπτο επιχρωματισμένο τέμπλο, αφιέ-

Τα δυο μικρά ρέματα συναντώνται κάτω απ' το γεφύρι και σχηματίζουν έναν πανέμορφο καταρράκτη που πέφτει βουερός μέσα στο φαράγγι.

i πληροφορίες

Δήμος Άνω Πωγωνίου:
Τηλ. 26570 41166
ΚΕΠ: 26570 41156

ΔΙΑΜΟΝΗ:

ΞΕΝΩΝΑΣ ΠΑΝΟΡΑΜΑ/
ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ
Τηλ. 26570 41440, 6945
851131 (Σχίζας Δημ.)

Τμήμα από τον χάρτη "Νομός Ιωαννίνων", Δ.Ε.Τ.Α.Ι.

Οι εικόνες του φθινοπώρου στο Πωγώνι έχουν εκθαμβωτική λαμπρότητα με την ποικιλία των χρωμάτων.

ρωμα της οικογένειας του **Μ. Μπότσαρη**. Με-
ρικές δεκάδες μέτρα μετά, δίπλα στο δρόμο,
βρίσκεται και το μνημείο που είναι αφιερω-
μένο στον ήρωα.

Πολύ κοντά στον Κακόλακκο βρίσκεται η
Μερόπη, με το παλιό όνομα **Ρουμπάτες**. Το

χωριό έχει πολλά μεγάλα και ομορφοποιημένα
πέτρινα σπίτια. Ο κεντρικός εσωτερικός
δρόμος που κατηφορίζει στο Μεσοχώρι είναι
στρωμένος με καινούργιο αλλά καλοφτιαγμέ-
νο καλντερίμι. Σε αντίθεση με την αίσθηση
ερημιάς που αποπνέουν άλλα χωριά, εδώ σε
κάποια σπίτια καπνίζουν καμινάδες.

Επιστρέφουμε με την ικανοποίηση, ότι έχουμε
διαμορφώσει μια αρκετά καλή άποψη για την
επικράτεια του Δήμου Άνω Πωγωνίου. Στο
ύψος του Ωραιοκάστρου ξαναβλέπουμε τους
"Προϊστορικούς Τύμβους" σε μια πινακίδα.
Αποφασίζουμε άλλη μια απόπειρα. Για 1,2 χλμ.
ταλαιπωρούμαστε σε λασπόδρομο φοβερό.
Καταλήγουμε σ' ένα επίπεδο τόπο με βοσκο-
τόπια και καλλιέργειες. Αντικρίζουμε περι-
φραξη με πλέγμα και λουκέτο, πολυτελείς
πινακίδες "**Αρχαιολογικός Χώρος - Νεκροτα-
φείο Τύμβων Πωγωνίου**" αλλά εμφανή μνη-
μεία πουθενά. Το μόνο που απομένει, είναι
κάποιοι ανεπαίσθητες πλακόπετρες, που είναι
αδύνατον να αποτυπωθούν φωτογραφικά. Δεν
προτίθεμαι να αμφισβητήσω την αρχαιολογική
σημασία αυτών των υπολειμμάτων, δεν θα συ-
νιστούσα όμως σε κανέναν αυτή την ταλαιπω-
ρία, αφού οι οπτικές εντυπώσεις είναι πολύ
υποδεέστερες των όποιων προσδοκιών. Και,
επιτέλους, εφ' όσον υποτίθεται, ότι οι πινακί-
δες έχουν τοποθετηθεί για εξυπηρέτηση των
επισκεπτών, ας το πράξουν ολοκληρωμένα και
σωστά και πάντα με την αναγραφή της
ακριβούς απόστασης. Μόνον έτσι επιτυγχά-
νεται η υπεύθυνη ενημέρωση αλλά και η μεγα-
στοποίηση του ενδιαφέροντος του επισκέπτη
για την ιστορία της πατρίδας του.

Θερμές ευχαριστίες οφείλονται:

Στον Δήμαρχο Άνω Πωγωνίου **Ντόντη Ιωάν-
νη**. Στον Δημοτικό Σύμβουλο **Θανάση Τσάλη**.
Στην υπάλληλο του ΚΕΠ **Μαρία Τσιέπα**. Στην
Μεταλλουργική Βιομηχανία Ηλείου και
προσωπικά στον Γενικό Διευθυντή **Ευάγγελο
Κουκουλάρη**, στον Προϊστάμενο Παραγωγής
Κώστα Τσίνο και στην Μηχανικό **Σοφία Δήμου**.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ♦Ιωάννου Λαμπρίδου, **Ηπειρωτικά**
- ♦**Μελετήματα-Πωγώνι**, Εκδόσεις Εταιρείας
Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα 1993.